

SAVAŞ ORTAMINDA ÇEVİRİ VE SORUNLARI

TRANSLATION AND TRANSLATION PROBLEMS IN THE CONTEXT OF WAR

Ayhan GÜNEŞ*

Öz

Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde savaş ortamı hali hüküm sürmektedir. Dünya genelindeki bu durumun yoğun olarak yaşandığı bölgeler arasında Suriye ve Irak da bulunmaktadır. Türkiye coğrafyasına komşu olan Suriye ve Irak bölgelerinde yaşanan savaş hali birçok sosyal bilim alanı açısından inceleme gerektirmektedir. İnceleme gerekliliğinin söz konusu olduğu alanlardan biri de Çeviribilim alanıdır. Dillerini bilmedikleri bir bölgede savaşan ülkelerin askerleri çeviri olgusuyla sert bir biçimde yüzleşmektedirler. Zira, insanlar arasındaki temel anlaşma aracı olan dil, dolayısıyla çeviri savaş ortamında hayati bir olgu haline almaktadır. Savaş ortamında gerçekleşen bu çeviri işlemlerinde büyük sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Özellikle Irak'ta Amerikan askerleri ile Iraklı gruplar arasında yaşanan kara çatışmalarında ya da yerel halkın dahil olduğu durumlarda bu olgu gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Savaş Ortamında Çeviri, Çeviri Sorunları, Irak Savaşı, Dil ve Kültür.

Abstract

Today, the context of war prevails in many parts of the World. Syria and Iraq are among the regions where this situation is intensively experienced in the whole world. The war situation in the Syrian and Iraqi regions neighboring to Turkey's geography requires examination in terms of many social science fields. One of the areas where the need for examination is the domain of Translation Studies. The soldiers of countries fighting in a region where they do not know its language, are harshly confronted with the translation phenomenon. Because the language, thereby the translation, which is the basic agreement between people, becomes a vital phenomenon in the context of war. Great difficulties are faced during these translation processes that take place in the context of war. This phenomenon is evident especially in the case of land conflicts between American troops and Iraqi groups in Iraq or where local people are involved.

Keywords: Translation in the Context of War, Translation Problems, Iraq War, LANGUAGE and Culture.

Giriş

*«Dünyanın en tehlikeli ülkelerinden birinde dünyanın en tehlikeli mesleklerinden biri:
Irak'ta Amerikan ordusu için Arapça tercümanlığı»
Jim Krane¹*

Savaş en az iki insan grubunu [kabileler, şehirler, topluluklar, siyasal hareketler, devletler, imparatorluklar, ittifaklar ve hatta uluslararası örgütler arasında (1950'de Birleşmiş Milletler'in Kore'ye ve 1999'da NATO'nun Kosova'ya müdahalesi)] karşı karşıya getiren büyük düzeyde silahlı bir çatışma olarak tanımlanabilir (Tertrais, 2010: 9). Günümüzde dünya genelinde bu savaş tanımına giren çok sayıda vaka söz konusudur. Türkiye coğrafyasına yakınlığı nedeniyle Irak ve Suriye'de yaşanan savaş birçok bilimsel alan açısından incelemeyi gerektirmektedir.

2003-2011 yılları arasında yaşanan Irak savaşı yoğun olarak Amerikalı askerler ile Iraklı gruplar arasındaki kara çatışmalarına sahne olmuştur, dolayısıyla bu savaşa yerel halk da dahil olmuştur. İşte burada, bu savaşa dahil olan unsurların çeviri işlemiyle sert bir biçimde yüzleştiklerini görüyoruz. Zira Amerikalı askerler İngilizce konuşurlarken karşılarındaki gruplar ve sivil halk Arapça konuşuyorlardı.

Birbirine yabancı iki kültürün savaş ortamında birbirlerine aktarılması Çeviribilim açısından önemli bir sorunsalı ortaya çıkarmaktadır. Zira Irak'ta yaşanan savaş esnasındaki çeviri işlemlerinde birçok hayati sorun ortaya çıkmış ve bu sorunlar savaşa dahil olan taraflar arasında ölümlere varan neticeler doğurmuştur. Bu bağlamda çalışmamızda, Çeviribilim dahilindeki bu sorundan yola çıkarak savaş

* Arş. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim-Tercümanlık ABD.
¹ http://www.nbcnews.com/id/7911356/ns/world_news-mideast_n_africa/t/most-dangerous-civilian-job-iraq/

ortamında çeviri olgusunu ele alıp, bu ortam dahilinde ortaya çıkan sorunları irdeleyerek bunlara çözüm önerileri sunmaya çalışacağız.

1. Savaş ve Kültürel Farkındalık

Orduların tasavvurunda, savaşın kültürel boyutu, özünde gelecek askeri operasyonlara yardımcı olması amacıyla, operasyon yapılan bölge nüfusları hakkında bilgi sağlanması düzeyindedir (Footitt, 2016: 211). Bu bir bakıma askerlerin Çeviribilim’de hedef kültür olarak tanımlanan olguyu içselleştirme çabasıdır. Amerikan ordusu 2006 yılında bu amaçla Arap Kültürel Farkındalığı: 58 Bilgi Formu (Arab Cultural Awareness: 58 Factsheet) adını taşıyan Arap dünyası ile ilgili bir bilgilendirme rehberi yayımlamıştır. Bu rehberde Arapların dünyayı algılama felsefelerinden evlerinin özelliklerine, beden dillerinden sık kullandıkları İslami terimlere kadar çok çeşitli alanlarda bilgi mevcuttur. Bu tipte bilgilerin yabancı bir dil ve kültürün söz konusu olduğu bir coğrafyada askerler için hayat kurtarıcı olacağı açıktır.

2. Bir Kültür Çatışması Olarak Irak Savaşı

2003-2011 yılları arasında gerçekleşen Irak Savaşı, bölgenin işgali sonrası savaşa sonradan dahil olan ülkelerin orduları hariç tutulduğunda birincil olarak Amerikan ve Irak ordusu arasında vuku bulmuştur. Resmi rakamlara göre 100.000’den fazla Iraklı ve 4.485 Amerikalı hayatını kaybetmiştir². Amerikan kayıplarının çoğunluğunu askerler oluşturmaktadır.

Farklı kıtalardaki farklı dil ve kültüre sahip tarafların söz konusu olduğu bu savaşta aynı zamanda bir kültür çatışması yaşanmıştır: İletişimde İngilizce’yi kullanan Amerikan kültürü ve Arapça konuşan Irak kültürü. Dilsel farklılığın daha da derinleştiği kültür çatışması başka ülkelere sığınmacı olarak yerleşen ülke vatandaşlarında gözlemlenebilmektedir. Örneğin, halihazırda dünyanın en büyük göçmen nüfusunun barındırıldığı Türkiye’de farklı bir dil ve kültüre ait Suriyeli insanların paydaşı olduğu bir kültür çatışması yaşanmaktadır. Dil ve kültür farklılığının söz konusu olduğu her ortamda bu kaçınılmazdır. Bir savaş ortamında bu durumun söz konusu olması ise taraflar arasında sağlanması gereken iletişimi daha da zorlaştırmaktadır.

Irak savaşında söz konusu olan bu kültür çatışmasının farkında olan Amerikan ordusu çevirmenler kullanma yoluna gitmiştir.

3. Savaş Tercümanlığı

1900’lü yılların başından itibaren silahlı çatışma ortamlarının yayılması ve bu gelişmelere paralel olarak çevirmenlerin görünürlüklerinin artması araştırmacıları çevirmenlerin savaş bölgelerindeki rol ve konumlarıyla ilgili çalışma yapmaya itmiştir (Baker, 2010: 197). Türkiye’de genellikle savaş tercümanlığı kavramı savaş durumlarında, özellikle Irak savaşında olduğu gibi televizyon kanallarındaki canlı yayın tercümanlığı ile karıştırılmakta ve gerçekte bilinmemektedir. Türkçe literatürde bu konuda çalışma da bulunmamaktadır. Diğer ülkelerde, örneğin İngiltere’de Reading Üniversitesi tarafından “Savaşta Diller” (Languages at War) Projesi³ hayata geçirilmiştir. Son yıllarda Avrupa’da yapılan çalışmaların özellikle Irak ve Afganistan savaşı bağlamında olduğu görülmektedir.

Savaş tercümanlığını, ülkelerinin dışında dillerini bilmedikleri bir bölgede savaşan askerlerin özellikle yerli halk ile olan iletişimlerini sağlamaya yönelik çeviri işlemi olarak tanımlayabiliriz. Bu çeviri işlemi yoğun olarak sözlü tercüme şeklindedir. Dünya genelinde savaş tercümanlığı özellikle Aztek İmparatorluğu’nun İspanyollar tarafından fethi, I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş Dönemi, Irak ve Afganistan savaşlarında öne çıkmıştır.

² <http://nation.time.com/2013/03/18/iraq-ten-years-after/>

³ Proje resmi internet sayfası <https://www.reading.ac.uk/languages-at-war/>

Resim 1: Aztek İmparatorluğu'nun İspanyollar tarafından fethinde Hernan Cortes'in tercümanlığını yapan Meksikalı kadın La Malinche'i (ortada) betimleyen bir resim⁴.

CIA eski Başkanı ve emekli General David Petraeus Irak ve Afganistan savaşlarında tercümanların rolünün ele alındığı bir panelde tercümanların kendileri için Irak toplumuna açılan bir pencere olduklarını ifade etmektedir. Petraeus'a göre herkesin sorumluluğu bu tercümanların üzerindedir. Iraklı ve Afgan savaş tercümanlarının savaş sonrasında ülkelerinde yaşadıkları güvenlik sorunları nedeniyle özel bir vize olarak ABD'ye gelmelerine öncülük eden No One Left Behind (Geride Kimse Kalmaması) adlı derneğin kurucusu savaş gazisi Yüzbaşı Matt Zeller görev yaptıkları savaş ortamında tercümanların kendileri için can kurtarma halatı olduklarını ve tercümanların kültür arasındaki boşluğa bir köprü olduklarını ifade etmektedir⁵.

Eskiden savaş ortamındaki tercümanlar savaşın yönetici tarafları arasındaki iletişimi sağlarken, artık günümüzde savaş tercümanları baskılara, pusulara, yaya devriyelerine, bomba temizliğine ve emniyet sağlama görevlerine eşlik etmektedirler (Inghilleri, 2010: 182). Bu durum özellikle Afganistan ve Irak'ta yaşanan savaşlarda artmış ve bir takım çeviri sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

4. Savaş Ortamında Çeviri Sorunları

Çeviri işlemi bir dildeki ifadelerin başka bir dile aktarılması söz konusudur. Bu işlemde kültürel unsurların hedef dile aktarımı tercüman açısından zorlayıcı unsurların başında gelir. Bu zorluk seviyesi İngilizce ve Arapça gibi birbirinden tamamen farklı özelliklere ve birbirine zıt kültürlerle sahip diller düzeyinde daha da artacaktır. Irak savaşında yaşanan durum tam da budur.

Irak savaşında İngilizce ve Arapça'nın karşı karşıya gelmesi çeviri ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda çevirmenler açısından büyük sorunlar oluşmuştur. Tercümanlık mesleğine dair bilgisizlik ya da bu mesleğin savsaklanması savaşlarda binlerce Amerikalının ve diğer uluslardan insanların hayatına mal olmuştur (Obst, 2010: XI). Bu sorunları fiziksel, kültürel ve dilsel olarak üç başlıkta inceleyebiliriz.

a) Fiziksel Sorunlar

Savaş ortamının bir çevirmen için en zorlu çalışma ortamı olduğu söylenilebilir. Bir ofis ya da kabindeki çevirmenlerden farklı olarak, savaş tercümanı fiziksel olarak hiç de rahat olmayan ve tehlikeli bir ortamda çalışmaya mecburdur. Irak Savaşı'nda tercümanlar askerlerle birlikte operasyonlara katılmışlardır. Bu operasyonlarda askeri kıyafet giymişler, çelik yelek kullanmışlar, Humvee (Yüksek hareket kabiliyetli çok amaçlı vasıta) araçlarına binmişler ve zaman zaman silah taşımışlardır (Inghilleri, 2010: 182). Bu operasyonlarda hayatlarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bunun yanı sıra Amerikalı askerlere tercümanlık yapan Iraklı tercümanlar Iraklı savaşan gruplar tarafından çoğu kez hain olarak

4 <https://newsela.com/read/bio-malinche-mexico/id/35862/Discussions-between-Tlaxcalans-and-Hernan-Cortes,-with-Malinche-as-interpretor>. Image: Wolfgang Sauber/Wikimedia.

5 <https://www.c-span.org/video/?423417-1/former-cia-director-david-petraeus-discusses-translators-afghanistan-iraq>

görülmüşler ve hayatları tehlikeye girmiştir. Baker Irak'da koalisyon güçleri için çalışan 250 Iraklı savaş tercümanının öldürüldüğünü aktarmaktadır (Baker, 2010:206).

Fotoğraf 1: 61. Süvari Alayı 3. Süvari Taburu 2. Charlie Troop 2.müfrezesinden bir Amerikan askeri 7 Mart 2001 tarihinde Bağdat'ın kenar mahallerinde Irak Polisi ile yaptığı bir devriye sırasında bir tercüman (sağda) yardımıyla bir adama soru soruyor.
Credit: Fabrizio Bensch / Reuters⁶

b) Kültürel Sorunlar

Çevirinin en önemli unsurlarından biri kültürdür. Çeviriye konu olan dillerin ait oldukları kültürler birbirlerinden ne kadar farklıysa çeviri de o denli zorlaşır. Irak Savaşı'nda Amerikan ve Irak kültürleri karşı karşıya gelmişlerdir. Birbirinden çok uzak İki farklı coğrafyada bulunan bu kültürler kendine has özellikler taşımaktadırlar. Bu doğrultuda savaş ortamında bulunan tercümanlar ordu için kültürel bilgilendirici rolünü oynamaktadırlar (Inghilleri, 2010: 189). Zira tercümanların kültürel sezgileri ve bu sayede sahadaki durumu okuyabilmeleri hayat kurtarıcıdır⁷.

Irak savaşında farklı kültürlerin karşı karşıya gelmesi askerler nezdinde çeviri sorunları yaratmıştır. Örneğin bir tarafta kadınlara referans verilen bir ülke söz konusu iken diğer tarafta kadınların daha ikincil konumda olduğu gerçeği, bu nedenle örneğin bir ev aramasında Arap tercümanının içerde kimse var mı demesi yerine, içerde erkek var mı demesi⁸. Ya da Amerikalı askerler tarafından benimsetilmek istenen demokrasi sözcüğünün Iraklılar nezdindeki olumsuz yansıması savaş ortamında çeviri sorunlarına kültürel düzeyde örnek olarak gösterilebilir.

c) Dilsel Sorunlar

Amerikan ordusunun önüne Irak ve Afganistan'da aşması gereken bir dil bariyeri çıkmıştır⁹. Zira Irak savaşını ele aldığımızda yazı sistemi, alfabesi ve dilbilgisel yapıları birbirinden tamamen farklı iki dil karşımıza çıkmaktadır: İngilizce ve Arapça. En basit örnek olarak İngilizce soldan sağa yazılırken, Arapça sağdan sola doğru yazılır. İngilizcede fiil öznenen sonra gelirken, Arapçada cümlenin başında yer alır (Işık, 2015: 137). Bu durumların karşıt kültür olgusu da içine dahil edildiğinde çeviri açısından bir dil karmaşası ortaya çıkardığı açıktır. Bu bağlamda Amerikan ordusunda Arapça dil ve kültürüne vakıf personel sayısı az olduğu için Iraklı yerli tercümanlar kullanılmak durumunda kalmıştır.

Sonuç

Herhangi ulustan askerlerin kendilerine yabancı bir dilin konuşulduğu bir bölgede savaşmaları doğru çeviriyi elzem haline getirmektedir. Bu noktada özellikle Irak, Afganistan, Suriye gibi bölgelerde

⁶ <https://www.pri.org/stories/2017-01-31/iraqi-translators-who-served-us-military-are-desperate-exemption-trumps-travel>

⁷ <https://www.wired.com/2009/09/militarys-forgotten-terps-get-some-love/>.

⁸ (Mis)Translation in War, Adam Karr, TEDxWestpoint <https://www.youtube.com/watch?v=56WGgJNBRxQ>

⁹ <https://www.wired.com/2011/08/lost-in-translation-how-the-army-wastes-linguists-like-me/>

savaş tercümanlığı söz konusu olmuştur. Savaş tercümanları diğer tercümanlardan farklı olarak çok tehlikeli bir ortamda çeviri işlemini gerçekleştirmektedirler. Savaş ortamında gerçekleşen bu çeviri işlemi esnasında fiziksel, kültürel ve dilsel sorunlarla karşılaşılabilir.

Mevcut çalışmamızda, savaşta kültürel farkındalık ve kültür çatışması gibi kavramların öne çıktığı, çok tehlikeli bir ortam ihtiva eden savaş tercümanlığının askerler açısından hayat kurtarıcı bir faaliyet olduğu, birbirine zıt özelliklere sahip Amerika ve Irak kültürlerine ait İngilizce ve Arapça dillerinin çeviri sorunlarına yol açtığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu sorunlara çözüm olarak savaş ortamında çeviri ve savaş tercümanlığı ile ilgili bilimsel çalışmalar arttırılmalı; çeviribilim ve mütercim-tercümanlık bölümlerinde bu alanla ilgili dersler verilmeli; savaş tercümanlarına görev yapacakları ülkeler bağlamında kültürel ve dilsel olarak yüksek bir farkındalık kazandırılmalı ve güvenliklerine önem verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Arab Cultural Awareness 58 Factsheets. (2006). "Tradoc Dcs Int", Handbook No. 2, Fort Leavenworth: Office of The Deputy Chief of Staff for Intelligence, US Army Training, Doctrine and Command.
- BAKER, Mona (2010). "Interpreters and translators in the war zone: Narrated and narrators", *The Translator*, Volume 16, Number 2, 197-222.
- FOOTITT, Hilary (2016). "War and Culture Studies in 2016: Putting 'Translation' into the Transnational", *Journal of War & Culture Studies*, 9:3, 209-221.
- INGHILLERI, Moira (2010) "You don't make war without Knowing Why", *The Translator*, 16:2, 175-196.
- IŞIK, Cemal (2015). "Arapça ile Türkçe Arasındaki Temel Farklılıklar", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 6, Ekim 2015:119-146.
- OBST, Harry (2010). *White House Interpreter, The Art of Interpretation*, Author House, United States of America.
- TERTRAIS, Bruno (2010). *La guerre, Que sais-je*, PUF, France.

İnternet Kaynakları

- http://www.nbcnews.com/id/7911356/ns/world_news-mideast_n_africa/t/most-dangerous-civilian-job-iraq
- <http://nation.time.com/2013/03/18/iraq-ten-years-after/>
- <https://www.reading.ac.uk/languages-at-war/>
- <https://newsela.com/read/bio-malinche-mexico/id/35862>
- <https://www.c-span.org/video/?423417-1/former-cia-director-david-petraeus-discusses-translators-afghanistan-iraq>
- <https://www.pri.org/stories/2017-01-31/iraqi-translators-who-served-us-military-are-desperate-exemption-trumps-travel>
- <https://www.wired.com/2009/09/militarys-forgotten-terps-get-some-love/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=56WGGJNBRxQ> (Mis)Translation in War
- <https://www.wired.com/2011/08/lost-in-translation-how-the-army-wastes-linguists-like-me/>